

Uppdatering 2010

EU-bestämmelser om social trygghet

Dina rättigheter när du flyttar inom Europeiska unionen

50

ÅR av samordning av social trygghet inom EU

Europeiska kommissionen

EU-bestämmelser om social trygghet

Dina rättigheter när du flyttar inom Europeiska unionen

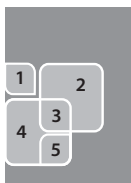
Europeiska kommissionen

Generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter
Enhet E3

Manuskriptet färdigställdes i januari 2010

Varken Europeiska kommissionen eller någon annan part som verkar i kommissionens namn kan ta ansvar för hur informationen i denna publikation används.

För att använda foton som inte omfattas av upphovsrätt tillhörande Europeiska unionen måste tillstånd först inhämtas från innehavaren/-arna av upphovsrätten.

© foton 1,3: iStock

© foton 2,4: 123RF

© foton 5: Europeiska unionen

Europe Direct är en tjänst som hjälper dig att få svar på dina frågor om Europeiska unionen.

Gratis telefonnummer (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(* Vissa mobiltelefonoperatörer tillåter inte 00 800-nummer eller avgiftsbelägger dem.

En stor mängd övrig information om Europeiska unionen är tillgänglig på Internet via Europa-servern (<http://europa.eu>).

Kataloguppgifter och en sammanfattning finns i slutet av publikationen.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2011

ISBN 978-92-79-17660-9

doi:10.2767/83913

© Europeiska unionen, 2011

Kopiering tillåten med angivande av källan.

Printed in Belgium

TRYCKT PÅ PAPPER SOM BLEKTS UTAN ELEMENTÄRT KLOR (ECF)

Varför behövs en handbok?

Den här handboken gäller alla som flyttar mellan Europeiska unionens medlemsstater i samband med arbete, studier eller pensionering – och till och med vid korta semestervistelser i en annan medlemsstat. Här finns information om vilka rättigheter till social trygghet du har i ett annat EU-land. Syftet är att ge lättbegriplig information om rättigheter och skyldigheter i situationer där två eller flera länder är inblandade.

Alla medlemsstater har sina egna system för social trygghet, och det är inte tänkt att EU-bestämmelserna, även om de förändras med tiden, ska leda till likriktning. Syftet är helt enkelt att förhindra att människor helt eller delvis förlorar sina socialförsäkringsrättigheter när de flyttar från en EU-medlemsstat till en annan.

Det är mycket troligt att din socialförsäkringssituation förändras när du flyttar. Det kan därför vara bra att läsa igenom relevanta kapitel i handboken och kanske också kontakta socialförsäkringsinstitutionen i ditt land för att få ytterligare råd innan du flyttar.

Handboken innehåller inga upplysningar om medlemsstaternas socialförsäkringssystem. Sådan information finns istället på vår webbplats: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=26&langId=sv>

Tänk på att upplysningarna i de olika kapitlen inte alltid är uttömmande – EU-reglerna om samordning av social trygghet är komplicerade och utrymmet i handboken är begränsat. EU-lagstiftningen på det här området påverkas också mycket av de beslut som fattas av EU-domstolen och förändras alltså med tiden. Om det är något du undrar över kan du läsa mer på de webbplatser som anges på sista sidan i handboken eller kontakta socialförsäkringsinstitutionen i din medlemsstat.

Innehåll

1. EU-bestämmelser om samordning av social trygghet	7
1.1 Varför behöver vi EU-bestämmelser?	7
1.2 Vad innebär samordningen av social trygghet inom EU?	8
2. Moderniserad EU-samordning av social trygghet	10
2.1 Bättre information och bättre tillgång till rättigheter	10
2.2 Övergång från de gamla reglerna till de nya	12
3. Gäller bestämmelserna dig?	14
4. I vilka länder gäller dessa bestämmelser?	15
5. Vad ingår i EU:s samordning av social trygghet?	16
5.1 I vilket land är du försäkrad?	17
5.2 Vilka rättigheter och skyldigheter har du?	20
5.3 Vad du behöver veta i händelse av sjukdom eller moderskap	21
5.4 Arbetskada	25
5.5 Invaliditet	27
5.6 Vem betalar min ålderspension?	30
5.7 Efterlevandepension och dödsfallsersättning	34
5.8 Vad gör du om du blir arbetslös?	34
5.9 Vad händer med dina familjeförmåner?	39
5.10 Förmåner vid förtida pensionering	41
5.11 Särskilda icke avgiftsfinansierade kontantförmåner	42

6. Dina rättigheter i ett nötskal	43
6.1 Gränsarbetare	43
6.2 Utsända arbetstagare.....	44
6.3 Pensionstagare	45
6.4 Turister	46
6.5 Studerande	47
6.6 Icke förvärvsarbetande.....	47
6.7 Icke EU-medborgare.....	47
7. Hur fungerar samordningsbestämmelserna i praktiken?	48
7.1 Systemoberoende blanketter	48
7.2 När flera medlemsstater är inblandade	48
7.3 Andra länder, andra språk – inte nödvändigtvis ett problem!	50
7.4 Socialförsäkringsinstitutionerna i medlemsstaterna: en kontaktpunkt vid eventuella problem	51
7.5 EU-reglerna går före nationella regler.....	51
7.6 Väcka talan vid domstol – din rättighet.....	52
7.7 EU-domstolen	53
8. Har du fler frågor?	55
Länkar på Internet	57

1. EU-bestämmelser om samordning av social trygghet

1.1 Varför behöver vi EU-bestämmelser?

Utan EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet skulle du inte ha någon garanti för tillräckligt skydd när du utnyttjar din rätt att fritt flytta till och vistas i ett annat EU-land.

Det kan vara många frågor om dina rättigheter till social trygghet som blir aktuella när du flyttar till ett annat EU-land. Här är några exempel:

- ➔ Vem betalar min sjukhusräkning om jag blir sjuk eller råkar ut för en olycka under en utlandsvistelse?
- ➔ Vad händer med mina pensionsrättigheter om jag har arbetat i olika medlemsstater?
- ➔ Vilken medlemsstat ska betala arbetslöshetsersättning om jag är gränsarbetare?
- ➔ Får jag behålla arbetslöshetsersättningen om jag söker jobb i en annan medlemsstat?
- ➔ Vilken medlemsstat ska betala mina familjeförmåner om jag bor i en medlemsstat och arbetar i en annan?
- ➔ Var ska jag betala socialförsäkringsavgifter, vilket språk ska jag använda när jag ansöker om förmåner och vilka tidsfrister gäller?

Med enbart medlemsstaternas lagstiftning om social trygghet skulle du inte få svar på dessa frågor. Du skulle riskera att bli dubbelt försäkrad, oförsäkrad eller förlora alla dina rättigheter till socialförsäkringsförmåner utan att ha fått möjlighet att förvärva nya. Därför behövs EU-bestämmelser som gäller i hela unionen för att garantera effektivt och heltäckande skydd av de rättigheter som vi har enligt de lagstadgade sociala trygghetssystemen.

1.2 Vad innebär samordningen av social trygghet inom EU?

EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet innebär inte att de nationella sociala trygghetssystemen ersätts av ett enda europeiskt system. Det skulle inte vara politiskt möjligt, eftersom de nationella systemen bygger på det egna landets traditioner, kultur och värderingar.

EU-bestämmelserna handlar inte om anpassning av de nationella sociala trygghetssystemen, utan om samordning mellan dem. Alla medlemsstater får själva bestämma vem som omfattas av försäkringen, vilka förmåner som beviljas och på vilka villkor, hur dessa förmåner beräknas och vilka avgifter som ska betalas. Samordningsbestämmelserna innehåller gemensamma regler och principer som ska följas av alla nationella myndigheter, socialförsäkringsinstitutioner och domstolar när de tillämpar nationella lagar. Därigenom kan man undvika att tillämpningen av olika nationella lagstiftningar försämrar människors rättigheter när de flyttar till och vistas i en annan medlemsstat.

Med andra ord får en person som utnyttjar sin rätt att flytta till ett annat EU-land aldrig behandlas sämre än en person som alltid har bott och arbetat i en och samma medlemsstat. Detta kräver att man hittar lösningar på flera problem.

- ➔ I vissa medlemsstater krävs att man är bosatt för att man ska få tillgång till socialförsäkringen, i andra är bara förvärvsarbetande (och deras familjemedlemmar) försäkrade. För att undvika en situation där migrerande arbetstagare antingen är försäkrade i flera medlemsstater samtidigt eller inte alls, avgörs frågan om vilket lands lagstiftning som ska tillämpas på en migrerande arbetstagare i varje enskilt fall enligt samordningsbestämmelserna.
- ➔ Enligt nationell lagstiftning måste man ibland ha fullgjort vissa försäkrings-, anställnings- eller bosättningsperioder för att få rätt till en förmån (beroende på vilken medlemsstat och vilken typ av förmån det gäller: sex månader, ett år, fem år, tio år eller t.o.m. 15 år i vissa fall). Med samordningsbestämmelserna blir s.k. sammanläggning av perioder möjlig. Det innebär att försäkrings-, anställnings- och bosättningsperioder som fullgjorts enligt lagstiftningen i en medlemsstat räknas med om det behövs för att man ska få rätt till en förmån enligt lagstiftningen i en annan medlemsstat.

EXEMPEL

Vad skulle hända med en migrerande arbetstagare som blir arbetsoförmögen efter att ha varit försäkrad i fyra år i en medlemsstat där det krävs en försäkringsperiod på fem år för att få rätt till invaliditetsförmåner, och därefter i 14 år i en medlemsstat där det krävs en försäkringsperiod på 15 år?

Om EU-bestämmelserna inte fanns, och enbart nationella lagar tillämpades, skulle arbetstagaren inte ha rätt till invaliditetsförmåner i något av dessa länder trots att han eller hon har en sammanlagd försäkringsperiod på 18 år.

EU-bestämmelserna om social trygghet innebär inte att nya förmåner införs och de ersätter inte heller medlemsstaternas egna lagar. Syftet är att skydda EU-medborgarna när de arbetar, bor eller vistas i en annan medlemsstat.

ANMÄRKNING

I denna handbok används orden "bosättning" och "vistelse". Bosättning syftar på den ort eller det land där du är varaktigt bosatt. Vistelse syftar på den ort eller det land där du vistas tillfälligt.

2. Moderniserad EU-samordning av social trygghet

Europeiska unionens bestämmelser om samordning av social trygghet har funnits i 50 år och reglerna har hela tiden anpassats till utvecklingen i samhället och på rättsområdet. De nya förordningarna (EG) nr 883/2004 och (EG) nr 987/2009 – den "moderniserade samordningen av social trygghet i EU" – bygger vidare på detta och innebär enklare och bättre EU-lagstiftning och att individens rättigheter stärks.

Med denna moderniserade samordning har fokus flyttats från att underlätta arbetstagarnas rörlighet till att se till att alla människors rättigheter tas till vara, oavsett om de förvärvsarbetar eller inte. Dessa förändringar ska göra det lättare för dem som flyttar från ett EU-land till ett annat.

Den moderniserade samordningen är ett viktigt steg framåt när det gäller att skydda människors rättigheter – inte bara för de omkring 10,5 miljoner européer som bor i ett annat EU-land än födelselandet (ca 2,1 % av EU:s befolkning). De nya reglerna kommer att göra livet lättare för de 250 000 personer som tidigare har arbetat i flera medlemsstater och behöver överföra en del av sina pensionsrättigheter varje år. De kommer också att innebära ett bättre skydd för de drygt en miljon gränsarbetarna i EU.

2.1 Bättre information och bättre tillgång till rättigheter

Människors behov står i centrum för den moderniserade samordningen, och de nya förordningarna betonar medlemsstaternas skyldigheter gentemot medborgarna. Därför måste medlemsstaterna ge aktivt stöd och information och uppfylla konkreta mål för effektivitet, snabb handläggning och tillgänglighet. Din skyldighet som medborgare är att informera berörda institutioner så snart som möjligt om eventuella förändringar i dina personliga förhållanden eller din familjesituation som kan påverka rätten till förmåner.

För att uppnå det här målet för god förvaltning införs det genom de nya reglerna ett elektroniskt utbyte av socialförsäkringsuppgifter mellan institutionerna. Detta ska ske genom ett elektroniskt system (EESSI-systemet), där ett nätverk inrättas för de drygt 50 000 nationella institutionerna.

De gamla E-blanketterna kommer att försvinna, men vissa ersätts med nya s.k. systemoberoende blanketter (se listan i avsnitt 7). Du kommer också att få tillgång till EESSI-systemet genom en katalog över alla nationella och lokala institutioner som arbetar med samordning av social trygghet.

Skyddet för enskilda när de flyttar inom EU förbättras också genom de nya förordningarna. För att de ska följa de nationella lagstiftningarnas utveckling har även nya rättigheter som faderskapsförmåner och förmåner vid förtida pensionering, som inte omfattades av de gamla reglerna, inkluderats. Dessutom har reglerna för arbetslöshetsersättning, sjukförsäkring och familjeförmåner förenklats, vilket bör göra det lättare att tolka förordningarna så att inte oenighet uppstår i onödan.

De nya förordningarna ger också medborgarna möjlighet att tillfälligt omfattas av ett socialt trygghetssystem och att beviljas förmåner när medlemsstaterna har skilda uppfattningar om vilken lagstiftning som ska tillämpas. Det garanterar att ingen lämnas utan socialt skydd i väntan på en medlemsstats beslut.

Samtidigt införs ett nytt förfarande för dialog och förlikning mellan medlemsstaterna. När länderna har olika uppfattning om en handlings giltighet eller vilken lagstiftning som ska tillämpas i ett visst ärende ska detta hjälpa dem att hitta en lösning inom sex månader.

De nya förordningarna träder i kraft den 1 maj 2010. Från och med den dagen ska alla nationella institutioner och organ börja tillämpa de nya reglerna om samordning av social trygghet som beskrivs i den här handboken.

VIKTIGT

När det gäller Island, Liechtenstein, Norge (EES-länderna) och Schweiz kommer de nya förordningarna inte att gälla förrän avtalen mellan EU och dessa länder har ändrats mot bakgrund av de nya bestämmelserna.

2.2 Övergång från de gamla reglerna till de nya

Särskilda bestämmelser har antagits för att se till att övergången till de nya bestämmelserna inte får negativa konsekvenser för medborgarna.

➔ Vilka regler tillämpas på en ansökan som lämnades in innan reglerna ändrades?

Efter ikraftträdandet tillämpas de nya förordningarna i princip även på situationer som uppstått innan förordningarna började tillämpas. Däremot kommer ansökningar som lämnats in enligt de gamla förordningarna att behandlas enligt de regler som gällde vid tidpunkten för inlämnandet.

Om du har beviljats pension enligt de gamla reglerna kan du begära att en ny beräkning görs enligt de nya reglerna. En sådan omräkning kan aldrig leda till att du får lägre pension.

➔ Vad händer med handlingar som utfärdats av en institution enligt de gamla reglerna?

Handlingar för samordningen av social trygghet (dvs. E-blanketter, det europeiska sjukförsäkringskortet och provisoriska intyg) som utfärdats av behöriga myndigheter enligt de gamla reglerna är fortfarande giltiga när de nya förordningarna börjar gälla. De kan dock inte användas efter giltighetstidens utgång eller om de dras in eller byts ut av den behöriga institutionen.

➔ I vilket land kommer jag att vara försäkrad om de regler som gäller i mitt fall ändras?

Om du enligt de nya reglerna omfattas av ett annat lands lagstiftning än enligt de gamla reglerna, kommer den ursprungliga lagstiftningen att fortsätta att gälla i högst tio år om din situation är oförändrad. Du kan dock begära att omfattas av den lagstiftning som de nya bestämmelserna föreskriver.

- ➔ När det gäller utsända arbetstagare, kommer de nya reglerna att innebära att utsändningsperioden enligt de nya förordningarna nollställs?

Även enligt de nya bestämmelserna görs ett tidsbegränsat undantag från den allmänna regeln att du ska vara försäkrad i det land där du arbetar. Utsändningsperioden enligt de gamla reglerna kommer därför att beaktas och dras från den sammanlagda tidsgränsen för utsändning enligt de nya förordningarna.

VIKTIGT

Du kanske har andra frågor och problem som rör kopplingen mellan de gamla reglerna och de nya. Kontakta gärna den behöriga institutionen i ditt land för att ta reda på hur de nya reglerna påverkar din situation. Den moderniserade samordningen ska leda till bättre information till medborgarna – du har rätt att få information om dina rättigheter och skyldigheter enligt de nya samordningsbestämmelserna.

3. Gäller bestämmelserna dig?

EU-bestämmelserna om social trygghet gäller ännu inte alla som flyttar eller vistas i EU eller EES. Det är därför viktigt att du tar reda på om du omfattas av bestämmelserna. Bara då kan du åberopa dem inför nationella domstolar och institutioner.

Alla som är medborgare i en EU-medlemsstat eller i Norge, Island eller Liechtenstein (enligt EES-avtalet) eller Schweiz (enligt avtalet mellan EU och Schweiz), som är eller har varit försäkrade enligt lagstiftningen i ett av dessa länder, omfattas av skyddet enligt samordningsbestämmelserna.

I vissa fall gäller dessa bestämmelser även personer som är medborgare i länder utanför EU (se avsnitt 6.7).

4. I vilka länder gäller bestämmelserna?

EU-bestämmelserna om social trygghet gäller i alla länder som är medlemmar i Europeiska unionen (EU), Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) samt Schweiz.

De nya förordningarna (EG) nr 883/2004 och (EG) nr 987/2009 kommer att gälla EES-länderna och Schweiz när avtalen med dessa länder ändrats. Fram till dess tillämpas förordningarna (EEG) nr 1408/71 och (EEG) nr 574/72 i fråga om dessa länder.

ANMÄRKNING

När ordet "medlemsstat" används i den här handboken syftar det på ovanstående länder.

5. Vad ingår i EU:s samordning av social trygghet?

EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet tillämpas på nationell lagstiftning ⁽¹⁾ beträffande

- ➔ förmåner vid sjukdom,
- ➔ förmåner vid moderskap och likvärdiga faderskapsförmåner,
- ➔ olycksfall i arbetet,
- ➔ arbetsjukdomar,
- ➔ invaliditetsförmåner,
- ➔ ålderspensioner,
- ➔ efterlevandeförmåner,
- ➔ dödsfallsersättning,
- ➔ arbetslöshetsförmåner,
- ➔ familjeförmåner,
- ➔ förmåner vid förtida pensionering.

Det betyder att du alltid kan utnyttja samordningsbestämmelserna när de krävs för att du ska få rätt till en av dessa förmåner.

Bestämmelserna gäller dock inte på följande områden:

- ➔ Socialt bistånd och medicinsk omsorg: dessa förmåner är normalt behovsprövade och är inte kopplade till någon av ovanstående kategorier.
- ➔ Förmåner som utges till personer som blivit offer för krig eller militära aktioner eller konsekvenser av dessa, personer som påverkats av brott, mord eller terroristhandlingar eller som lidit skada på grund av statstjänstemäns

⁽¹⁾ Enligt artikel 1 i förordning (EG) nr 883/2004 är lagstiftning, i förhållande till varje medlemsstat, de lagar, författningar och övriga tillämpningsbestämmelser som rör de grenar av social trygghet som avses i avsnitt 5 i denna handbok.

tjänsteutövning eller som missgynnats av politiska eller religiösa skäl eller på grund av sin härstamning.

I vissa fall kan det vara svårt att avgöra om en viss förmån omfattas av samordningsreglerna. Kontakta gärna den berörda institutionen för få veta mer.

VIKTIGT

Samordningsreglerna gäller socialförsäkringen men inte skattefrågor, där det dock kan finnas bilaterala avtal. Kontakta skattemyndigheterna i ditt land för att ta reda på vad som gäller i ditt fall.

5.1 I vilket land är du försäkrad?

Samordningsbestämmelserna innehåller regler för hur man fastställer vilket lands socialförsäkringslagstiftning som en person ska omfattas av om flera medlemsstater är inblandade. Det är viktigt både för betalningen av socialförsäkringsavgifter och för din rätt till förmåner och förvärv av framtida pensionsrättigheter.

Grundprinciperna förklaras nedan.

A. Du kan aldrig vara försäkrad i två medlemsstater samtidigt

Denna princip gäller alla som omfattas eller har omfattats av lagstiftningen i en eller flera medlemsstater, oavsett hur många medlemsstater som är berörda. Även personer som har arbetat i fyra eller fem medlemsstater kan vid en och samma tidpunkt bara omfattas av lagstiftningen i en enda medlemsstat.

B. Om du arbetar i en medlemsstat omfattas du av försäkringen i den medlemsstaten

Det gäller båda anställda och egenföretagare, även om de bor i en annan stat eller deras företag eller arbetsgivare är belägna i en annan medlemsstat.

Om du slutar arbeta i en medlemsstat och börjar arbeta i en annan kommer du alltså att omfattas av lagstiftningen i den nya anställningsstaten. Det betyder att du upphör att förvärva rättigheter i den gamla anställningsstaten och börjar förvärva rättigheter i det nya landet. Det spelar ingen roll om du bosätter dig där – även gränsarbetare som bor kvar i den gamla anställningsstaten är försäkrade enligt lagstiftningen i det land där de arbetar.

UNDANTAG

Det finns ett begränsat antal undantag från denna allmänna princip.

Vid utsändning: Din arbetsgivare kan tillfälligt sända ut dig till ett annat land för att arbeta. Detta kallas utsändning, och här tillämpas särskilda villkor. Om dessa villkor är uppfyllda (och du inte sänds ut för att ersätta en annan person) kan du arbeta där under högst 24 månader och fortfarande vara försäkrad i den sändande staten. Tanken är att man ska undvika att byta försäkringsland alltför ofta vid korta arbetsperioder i utlandet, därav tidsgränsen.

Innan du beger dig till utsändningslandet bör du se till att du har blankett A1 (se listan i avsnitt 7) som intygar att du omfattas av lagstiftningen i den sändande staten. Du eller din arbetsgivare kan begära denna blankett från institutionen i den medlemsstat där du är försäkrad (den sändande staten).

Samma bestämmelser gäller egenföretagare som utför liknande verksamhet tillfälligt i en annan medlemsstat.

För sjömän: Om du är sjöman och arbetar ombord ett fartyg är du försäkrad i den medlemsstat vars flagg fartyget för, även om du är bosatt i en annan medlemsstat.

Om arbetsgivarens säte är i en annan medlemsstat än flaggstaten och du även är bosatt där, omfattas du däremot av försäkringen i bosättningsstaten.

I berörda personers intresse är det möjligt att göra undantag från dessa gemensamma EU-regler. Två eller flera medlemsstater kan då komma överens om att tillämpa nationella undantag.

C. Om du arbetar i flera medlemsstater

Den princip som gäller i dessa fall är att man fastställer till vilken stat du har de starkaste banden.

- ➔ Om du arbetar i flera medlemsstater och är bosatt i den stat där den väsentliga delen av din verksamhet som anställd eller egenföretagare är förlagd, omfattas du av lagstiftningen i bosättningsstaten.
- ➔ Om du arbetar i flera medlemsstater och är anställd av flera företag eller arbetsgivare i olika medlemsstater omfattas du också av lagstiftningen i bosättningsstaten.
- ➔ Om din bosättningsstat inte är den stat där den väsentliga delen av din verksamhet är förlagd (om du är anställd) eller där dina huvudsakliga intressen finns (om du är egenföretagare) gäller följande regler.

Anställda: Du omfattas av lagstiftningen i den medlemsstat där arbetsgivaren har sitt säte eller sina huvudsakliga intressen.

Egenföretagare: Du omfattas av lagstiftningen i den medlemsstat där dina huvudsakliga intressen finns.

- ➔ Om du är både anställd och egenföretagare men i olika medlemsstater är det lagstiftningen i anställningsstaten som ska tillämpas.
- ➔ Offentligt anställda är alltid försäkrade enligt den lagstiftning som förvaltningen omfattas av även om de är verksamma som anställda och/eller egenföretagare.

D. Om du inte arbetar är du försäkrad enligt lagstiftningen i bosättningsstaten

Det kan ibland gälla vid arbetslöshet (se avsnitt 5.8) och i andra situationer som inte omfattas av föregående stycke (dvs. icke förvärsarbetande, se avsnitt 6.6).

Tillämplig lagstiftning enligt de moderniserade samordningsreglerna

HÄNVISNING TILL FÖRORDNING (EG) nr 883/2004	VILKEN LAGSTIFTNING GÄLLER VEM?
Allmänna principer Artikel 11	Arbetstagare omfattas av lagstiftningen i det land där de arbetar (<i>lex loci laboris</i>).
Undantag Artiklarna 12 och 16	Utsända arbetstagare omfattas fortfarande av den sändande statens lagstiftning. Två eller flera stater kan gemensamt besluta om undantag från den allmänna regeln i vissa personers eller personkategoriers intresse.
Motstridiga bestämmelser Artikel 13	Vilket lands lagstiftning som ska tillämpas på personer som är verksamma i två eller flera medlemsstater beror på om den väsentliga delen av verksamheten är förlagd i bosättningslandet eller inte.
Särskilda kategorier Artikel 11.2, 11.3 e och 11.4	Särskilda regler för icke förvärvsarbetande. Särskilda regler för sjömän.

5.2 Vilka rättigheter och skyldigheter har du?

Om du omfattas av socialförsäkringslagstiftningen i ett land har du som regel samma rättigheter och skyldigheter som medborgarna i det landet. Det betyder i synnerhet att din ansökan om förmåner inte får avslås bara av det skälet att du inte är medborgare i det landet.

Principen om likabehandling gäller inte bara öppen direkt diskriminering utan även alla former av dold eller indirekt diskriminering, dvs när en nationell bestämmelse som i teorin ska tillämpas lika oavsett medborgarskap i praktiken leder till att utländska medborgare missgynnas.

Principerna om icke-diskriminering och likabehandling är bärande delar i samordningsbestämmelserna eftersom de förhindrar att personer missgynnas när de flyttar inom EU. Enligt de nya samordningsbestämmelserna finns det en allmän regel som formulerar dessa principer rent konkret, nämligen likställande av förmåner, inkomster, omständigheter och händelser. Om en medlemsstat kräver att vissa händelser ska ha inträffat för att en förmån ska beviljas (t.ex. avslutad militärtjänstgöring eller en arbetsolycka) måste även händelser i andra medlemsstater beaktas som om de inträffat i den medlemsstaten vid bedömningen av en persons rätt till socialförsäkringsförmåner.

Enligt samordningsbestämmelserna har du samma rättigheter som medborgarna i det land där du är försäkrad att välja ledamöter i organ för social trygghet eller att delta i att utnämna sådana. Huruvida du även har rätt att bli vald till ledamot i ett sådant organ beror dock på nationella bestämmelser.

Du har också skyldigheter gentemot det land där du är försäkrad. Det gäller i första hand skyldigheten att betala socialförsäkringsavgifter, men även alla andra skyldigheter som medborgare i den staten har (t.ex. att registrera sig hos nationella myndigheter och anmäla vissa omständigheter).

5.3 Vad du behöver veta i händelse av sjukdom eller moderskap

Samordningsbestämmelserna innehåller ett detaljerat kapitel om sjukdom, moderskap och likvärdiga faderskapsförmåner för försäkrade, pensionstagare och deras familjemedlemmar vid bosättning eller vistelse i utlandet. De ger ett omfattande och adekvat skydd inte bara för migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar utan för alla personer som omfattas av dessa bestämmelser. Det gäller särskilt alla turister som semestrar utomlands. Nedan ges en översikt över dina rättigheter.

A. Allmänna bestämmelser

Sammanläggning: Om vissa villkor måste uppfyllas innan du har rätt till förmåner måste den behöriga medlemsstaten beakta försäkrings-, bosättnings- och

anställningsperioder enligt lagstiftningen i andra länder. Det garanterar att du inte går miste om förmåner enligt sjukförsäkringen när du byter arbete och flyttar till en annan medlemsstat.

EXEMPEL

I vissa medlemsstater har du inte rätt till förmåner vid sjukdom förrän du har varit försäkrad i sex månader. Med samordningsbestämmelserna får du tillgodoräkna dig även försäkringsperioden före flytten.

Förmånerna vid sjukdom och moderskap skiljer sig åt mellan medlemsstaterna. I alla medlemsstater finns dock förmåner av två slag: kontantförmåner och vårdförmåner.

B. Kontantförmåner vid sjukdom

Dessa förmåner är normalt avsedda att ersätta inkomstbortfall på grund av sjukdom. Förmåner som utges vid särskilda omständigheter (t.ex. behov av vård och omsorg) kan också betraktas som kontantförmåner vid sjukdom.

Som allmän regel betalas dessa förmåner alltid ut enligt lagstiftningen i försäkringslandet, oavsett bosättnings- eller vistelseland.

Det gäller alla kategorier av försäkrade och alla situationer. Belopp och utbetalningsperiod bestäms helt enligt försäkringslandets lagstiftning. Alla kontantförmåner betalas därför normalt ut direkt till dig av den behöriga institutionen i det landet.

C. Vårdförmåner

Dessa förmåner innefattar hälso- och sjukvård, läkemedel och sjukhusvård, vissa förmåner för omsorgsbehövande samt direkta betalningar för att ersätta kostnader.

Som allmän regel utges dessa förmåner enligt lagstiftningen i bosättnings- eller vistelselandet som om du var försäkrad i det landet. I vissa fall (men inte alltid) kan det vara förmånligt jämfört med lagstiftningen i det land där du faktiskt är försäkrad.

Det faktum att vårdförmåner utges enligt lagstiftningen i bosättnings- eller vistelselandet innebär dock inte att du kan förvänta dig att få dessa förmåner i alla berörda stater utan begränsningar. Det är därför viktigt att känna till de faktiska förhållandena i fråga om förmåner vid sjukdom i respektive medlemsstat.

D. Bosättning i försäkringslandet

Om du är bosatt i det land där du är försäkrad har du givetvis rätt till alla vårdförmåner som utges enligt landets lagstiftning. Dessa förmåner utges av försäkringsinstitutionen på bosättningsorten på samma villkor som för alla andra personer som är försäkrade i det landet.

E. Bosättning i ett annat land än försäkringslandet

Om du bor i ett annat land än det där du är försäkrad har du rätt till vårdförmåner enligt lagstiftningen i bosättningsstaten. Förmånerna utges av försäkringsinstitutionen på bosättningsorten som om du var försäkrad där. Om du är gränsarbetare eller familjemedlem till en sådan har du också rättigheter i det land där du arbetar (vissa begränsningar gäller för familjemedlemmar till gränsarbetare [se avsnitt 6.1] och för pensionstagare [avsnitt 6.3]).

Tänk på att du måste registrera dig vid försäkringsinstitutionen på bosättningsorten. Kontakta den institution där du är försäkrad för att få blankett S1 (se listan i avsnitt 7) som visar att du omfattas av sjukförsäkringen. Institutionen i bosättningsstaten kan också kontakta din försäkringsinstitution för att utbyta den information som behövs för att fastställa din rätt till förmåner.

Normalt får försäkringsinstitutionen på bosättningsorten ersättning av din försäkringsinstitution.

F. Tillfällig vistelse utanför det land där du är försäkrad

Om du tillfälligt vistas i en annan medlemsstat än den där du är försäkrad har du rätt till alla medicinskt nödvändiga vårdförmåner under vistelsen med hänsyn till vilka förmåner det gäller och hur länge du har tänkt att stanna.

Du får alltså alltid den behandling som krävs, även dyr sjukhusvård (t.ex. intensivvård efter hjärtinfarkt). Behandlingen ska ges på samma sätt som om du var försäkrad i vistelselandet. Tänk dock på att det krävs tillstånd om du åker utomlands för att söka vård (se avsnitt 5.3.G nedan).

DET EUROPEISKA SJUKFÖRSÄKRINGSKORTET

Det europeiska sjukförsäkringskortet utfärdas till EU-medborgare som reser inom EES-området (dvs. EU, Norge, Island och Liechtenstein) samt Schweiz – privat, i arbetet eller för att studera. Kortet gör det enklare att få vård vid en tillfällig vistelse i något av dessa länder.

Varje medlemsstat ansvarar själv för att tillverka och distribuera sjukförsäkringskortet inom sitt territorium. Kortet ser dock likadant ut och fungerar på samma sätt i alla medlemsstater och är därför omedelbart igenkännligt för vårdgivare i hela Europa.

Om du inte redan har ett europeiskt sjukförsäkringskort kan du få ett kostnadsfritt från din försäkringsinstitution.

Mer information om dina rättigheter när det gäller vård i utlandet finns på vår webbplats (<http://ehic.europa.eu>).

G. Resa till ett annat land för att söka vård

Om du reser till ett annat land för att söka vård (enligt samordningsbestämmelserna) ersätts kostnaderna för detta av din försäkringsinstitution bara om du har sökt tillstånd på förhand. I de flesta fall får försäkringsinstitutionen fritt besluta om huruvida den ska ge sitt godkännande.

Din ansökan kan dock inte avslås om det gäller vård som tillhandahålls enligt lagstiftningen i din medlemsstat men som inte kan ges inom den tid som krävs med tanke på ditt hälsotillstånd. Den behöriga institutionen måste då utfärda blankett S2 (se listan i avsnitt 7) som visar att du har rätt att få vård i utlandet. Värmlandet ska utge förmåner på din försäkringsinstitutionens vägnar. I vissa fall kan du också ansöka om ytterligare ersättning i bosättningsstaten.

EU-domstolen har också slagit fast att försäkrade personer som inte har fått tillstånd från sin nationella behöriga institution ändå kan be sin socialförsäkringsinstitution ersätta kostnaderna för annan vård än sjukhusvård i en annan medlemsstat enligt den taxa som tillämpas i försäkringslandet.

Enligt samma rättspraxis har domstolen slagit fast att en socialförsäkringsinstitution kan vägra att ge tillstånd till sjukhusvård i en annan medlemsstat. De administrativa förfaranden som leder fram till ett sådant beslut måste dock grunda sig på objektiva och icke-diskriminerande kriterier som är kända i förväg.

Dessa kriterier får inte innebära att de nationella myndigheterna fattar beslut godtyckligt. Det ska vara lätt att ansöka om tillstånd, ansökningarna ska behandlas objektivt och inom rimlig tid och besluten ska kunna överklagas. De nationella myndigheterna måste också beakta alla sakförhållanden i varje enskilt fall, dvs. inte bara patientens hälsotillstånd utan även hans eller hennes sjukdomshistoria.

5.4 Arbetsskada

Samordningsbestämmelserna för arbetsskadeförmåner liknar i mycket bestämmelserna för förmåner vid sjukdom. Du måste dock anmäla när en arbetsolycka inträffar eller när diagnos på arbetssjukdom ställs för första gången. Det är viktigt att dessa formaliteter uppfylls eftersom det annars kan inverka negativt på beslutsförfarandet och utbetalningen av förmåner.

A. Vårdförmåner

Om du har skadats vid en arbetsolycka eller har en arbetssjukdom har du rätt till vårdförmåner enligt lagstiftningen i det land där du är bosatt.

Om du bor i en annan medlemsstat än den där du är försäkrad, är det institutionen i bosättningsstaten som ska utge förmåner enligt lagstiftningen i det landet. Bosättningsstaten får sedan ersättning av den behöriga institutionen i det land där du är försäkrad. Din rätt till hälso- och sjukvård i utlandet enligt arbetsskadeförsäkring kan intygas genom blankett DA1 (se listan i avsnitt 7) som utfärdas av din försäkringsinstitution.

B. Kontantförmåner

Dessa förmåner utbetalas enligt lagstiftningen i det land där du var försäkrad när arbetsolyckan inträffade eller arbetssjukdomen uppkom, oavsett var du är bosatt eller vistas.

De betalas normalt ut direkt av institutionen i det land där du är försäkrad, som dock kan komma överens med institutionerna i bosättnings- eller vistelseslandet att kontantförmånen ska betalas ut av dem (vilket inte får påverka förmånsbeloppet).

Om förmånsbeloppet beror på antalet familjemedlemmar ska även familjemedlemmar som är bosatta i en annan medlemsstat beaktas.

C. Olycka i samband med resa till eller från arbetet

Om du råkar ut för en arbetsolycka under en resa till eller från arbetet utanför det land där du är försäkrad, omfattas du ändå av arbetsskadeförsäkring och har rätt till arbetsskadeförmåner. Blankett DA1 (se listan i avsnitt 7) visar att du har rätt till vård.

5.5 Invaliditet

Invaliditetsförsäkringen varierar kraftigt mellan medlemsstaterna. Det finns dock två huvudsakliga typer av system.

- ➔ I många länder beräknas invaliditetspensionen på liknande sätt som ålderspensionen, dvs. beloppet fastställs på grundval av försäkringsperioderna. Ju längre du har varit försäkrad innan du blev arbetsoförmögen, desto högre pension får du.

Enligt dessa system behöver du vanligen inte vara försäkrad då invaliditeten inträder. Om du hade slutat arbeta flera år innan invaliditeten inträdde har du alltså ändå rätt till en invaliditetspension som grundar sig på tidigare försäkringsperioder.

- ➔ I andra länder spelar det ingen roll hur länge du varit försäkrad. Du får samma pensionsbelopp oavsett om du varit försäkrad i fem, tio eller 20 år innan invaliditeten inträdde.

Enligt dessa system måste du dock vara försäkrad när invaliditeten inträder – om du slutade arbeta strax innan detta hände har du inte rätt till invaliditetspension.

Nedan får du information om de vanligaste problemen i samband med invaliditet.

A. Allmänna bestämmelser

Sammanläggning: Institutionen i det land där du ansöker om invaliditetspension ska beakta försäkrings- och bosättningsperioder enligt lagstiftningen i en annan medlemsstat om det är nödvändigt för att du ska få rätt till förmånen.

Bosättning eller vistelse i utlandet: Om du har rätt till invaliditetspension kommer den att betalas ut till dig oavsett var du är bosatt eller vistas i en EU-medlemsstat, Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz.

Läkarundersökning: Om du har rätt till invaliditetspension och är bosatt eller vistas i ett annat land görs vanligen administrativa kontroller och läkarundersökningar av institutionen på bosättnings- eller vistelseorten. Du kan dock behöva genomgå sådan undersökning i det land som betalar ut pensionen, om din hälsa tillåter det.

B. Om du har varit försäkrad i ett enda land

Om du har varit försäkrad i en enda medlemsstat beräknas invaliditetspensionen enligt lagstiftningen i den staten. Du har rätt till samma behandling som medborgarna i det landet.

C. Om du har varit försäkrad i flera medlemsstater

Om du varit försäkrad i flera medlemsstater innan invaliditeten inträdde finns det flera olika möjligheter när det gäller din rätt till pension.

- ➔ **Du har bara varit försäkrad i medlemsstater där pensionsbeloppet bestäms av försäkringsperiodernas längd:** I det här fallet får du separata pensioner från de berörda länderna. Varje pensions storlek beror på längden på de försäkringsperioder som fullgjorts i respektive land.
- ➔ **Du har bara varit försäkrad i medlemsstater där pensionsbeloppet inte bestäms av försäkringsperiodernas längd:** Du får en pension från det land där du var försäkrad när invaliditeten inträdde. Du får alltid hela pensionsbeloppet, även om du bara var försäkrad i det landet under en kort period (t.ex. ett år). Däremot får du ingen pension från de länder där du tidigare var försäkrad.

I praktiken betyder detta att pensionsbeloppet motsvarar det belopp som utbetalas av den medlemsstat där du var försäkrad när invaliditeten inträdde, även om detta belopp är lägre än det belopp som du skulle ha fått enligt lagstiftningen i en medlemsstat där du tidigare var försäkrad.

Det är denna princip som tillämpas i riskbaserade system där pensionsbeloppet inte beror på försäkringsperiodernas längd och där du måste omfattas av försäkringen när invaliditeten inträder för att ha rätt till förmånen.

- ➔ **Du var först försäkrad i en medlemsstat där pensionsbeloppet bestäms av försäkringsperiodernas längd, och sedan i en ett land där det inte gör det:** Du får då två pensioner – dels från det första landet till ett belopp som motsvarar fullgjorda försäkringsperioder enligt dess lagstiftning, dels från det land där du var försäkrad när invaliditeten inträdde.

Normalt skulle det senare landet tvingas betala ut full pension. I många fall är det dock bara en del som betalas ut eftersom pensionen från det första landet beaktas. Det kan verka som om intjänade pensionsrättigheter går förlorade, men så är det inte. Om du bara hade varit försäkrad i ett av de två länderna (oavsett vilket) skulle du ändå aldrig kunna få en högre pension än den du har rätt till nu. Du får varken mer eller mindre än en person som har arbetat hela sitt liv i en enda medlemsstat.

- ➔ **Du var först försäkrad i en medlemsstat där invaliditetspensionens storlek inte bestäms av försäkringsperiodernas längd, och sedan i ett land där det gör det:** Du får två separata pensioner, som båda motsvarar försäkringsperiodernas längd i respektive land.

D. Beslut om invaliditetsgrad

Det kan vara svårt att fatta beslut om invaliditetsgraden om du har varit försäkrad i flera medlemsstater eftersom de nationella kriterierna är mycket olika. I de flesta fall beror pensionsbeloppet på den konstaterade invaliditetsgraden. Beslutet fattas av de nationella institutionerna i det land där du var försäkrad, enligt den nationella lagstiftning som gäller där. Endast i ett fåtal undantagsfall är det beslut som fattats av en institution bindande för institutionerna i övriga berörda länder.

EXEMPEL

Du var försäkrad i 20 år i landet A, sedan i fem år i landet B och till sist i två år i landet C. I alla tre länderna bestäms invaliditetspensionen av försäkringsperiodernas längd.

Du slutar arbeta i landet C när din invaliditetsgrad fastställdes till 100 %. Du får då invaliditetspension från landet C på grundval av två års försäkring. Du får också invaliditetspension från landet B där du var försäkrad i fem år. I den medlemsstaten fastställdes din invaliditetsgrad dock till endast 70 %. I landet A, där du var försäkrad under större delen av ditt yrkesliv (20 år), får du invaliditetspension enligt en invaliditetsgrad på bara 30 %.

I det här fallet skulle det mest gynnsamma vara om invaliditetspensionen i landet C inte bestämdes av försäkringsperiodernas längd. Du skulle då få full pension från landet C, och det skulle inte spela någon roll vilken invaliditetsgrad som fastställts enligt lagstiftningen i de andra länderna.

Det beror på att de nationella sociala trygghetssystemen inte är harmoniserade, utan bara samordnas genom EU-bestämmelserna om social trygghet och det därför är varje medlemsstats sak att besluta om egna regler för invaliditetspensioner.

5.6 Vem betalar min ålderspension?

Ålderspensionen är en av de viktigaste socialförsäkringsförmånerna. När du ska börja arbeta utomlands är det därför bra att veta vilka följderna kan bli för dina framtida pensionsrättigheter.

EU-bestämmelserna för ålderspension garanterar följande rättigheter.

- ➔ Dina försäkringsavgifter arkiveras i varje berörd medlemsstat tills du uppnår pensionsåldern. Inbetalade avgifter överförs alltså inte till en annan medlemsstat och betalas heller inte ut till dig om du inte längre är försäkrad i den medlemsstaten.

- ➔ När du uppnår pensionsåldern får du ålderspension från varje medlemsstat där du har varit försäkrad. Om du t.ex. har varit försäkrad i tre medlemsstater kommer du alltså att få tre olika ålderspensioner.
- ➔ Denna pension beräknas på grundval av dina försäkringsperioder i respektive medlemsstat. Vilket belopp du från varje medlemsstat beror på hur länge du varit försäkrad där.

Dessa principer innebär att ingen missgynnas av att ha arbetat i flera medlemsstater. Inga inbetalade avgifter går förlorade, förvärvade rättigheter skyddas och varje medlemsstat kommer att betala ut en pension som motsvarar fullgjorda försäkringsperioder i det landet. Landet betalar varken mer eller mindre i pension än vad personen "tjänat in", särskilt genom de avgifter som arbetsstagaren betalat in. Nedan beskrivs hur ålderspensioner beräknas och betalas ut enligt samordningsbestämmelserna.

A. Allmänna bestämmelser

Sammanläggning: Om din försäkringsperiod i en medlemsstat inte räcker till för att få pension där ska dina försäkringsperioder i andra medlemsstater beaktas.

EXEMPEL

Om du har varit försäkrad i mindre än ett år i en medlemsstat kan en särskild regel gälla, eftersom vissa medlemsstater inte betalar ut pension för korta perioder. Vad händer med dina inbetalade avgifter i den medlemsstaten?

Du var försäkrad i landet A i tio månader och i landet B i 35 år. Du behöver inte oroa dig. Landet B tar över de tio månader för vilka avgifter betalats in i landet A.

Bosättning eller vistelse i utlandet: Din ålderspension betalas ut oavsett var du är bosatt eller vistas i EU, Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz utan avdrag, ändring eller indragning.

B. Du har varit försäkrad i en medlemsstat

I det här fallet beräknas din pension enligt lagstiftningen i den medlemsstaten på exakt samma sätt som för landets egna medborgare. Det spelar ingen roll om du är bosatt i det landet eller inte när du uppnår pensionsåldern.

C. Du har varit försäkrad i flera medlemsstater

Du får en pension från varje medlemsstat som du har varit försäkrad i. Dessa pensioner motsvarar de försäkringsperioder som fullgjorts i respektive land.

EXEMPEL

Du har varit försäkrad

- ➔ i tio år i medlemsstat A,
- ➔ i 20 år i medlemsstat B,
- ➔ i fem år i medlemsstat C.

Du har alltså varit försäkrad i sammanlagt 35 år innan du uppnådde pensionsåldern.

Medlemsstaten A beräknar det pensionsbelopp du skulle ha rätt till efter att ha varit försäkrad i 35 år i de landet. Du får då det belopp som motsvarar faktiska försäkringsperioder, dvs. $10/35$ av det beloppet.

Medlemsstaten B betalar ut $20/35$ av det belopp som du skulle haft rätt till i det landet efter att ha varit försäkrad i 35 år.

Medlemsstaten C betalar ut $5/35$ av det belopp som du skulle haft rätt till i det landet om du varit försäkrad i 35 år.

D. Ansöka om pension

Om du har arbetat i flera medlemsstater ska du ansöka om pension i bopärringsstaten, utom i det fall då du aldrig har arbetat i det landet. I så fall ska du ansöka i det land där du senast arbetade.

E. Pensionsålder

Eftersom medlemsstaternas sociala trygghetssystem inte är harmoniserade varierar pensionsåldern mellan länderna. En person som har rätt till pension från flera medlemsstater kan därför få ålderspension vid 65 års ålder i ett land, och vid 67 års ålder i ett annat. I så fall är det viktigt att du kontaktar de berörda länderna redan innan för att ta reda på hur senarelagd utbetalning kan påverka pensionen. I vissa fall kan det påverka pensionsbeloppen om du tar ut en pension tidigare än en annan. De institutioner som ska betala ut pensionen är skyldiga att tillhandahålla rådgivning på begäran.

F. Sammanställningsblankett

En "kontaktinstitution" (vanligen i bopärringsstaten) handlägger din pensionsansökan och sköter kontakterna mellan berörda länder för att utbyta information om din försäkringshistorik.

När kontaktinstitutionen har blivit underrättad om alla beslut av de olika länderna, skickas en sammanställning av dessa beslut i form av blankett P1 (se listan i avsnitt 7). Blanketten ger en översiktlig bild av de beslut som varje berörd medlemsstat fattat. Där finns information om hur institutionerna har behandlat olika försäkringsperioder och du kan t.ex. se om det finns luckor eller överlappande försäkringsperioder.

Med de nya samordningsbestämmelserna har du rätt att be om en omprövning av ett nationellt beslut om dina pensionsrättigheter, om det verkar som om dina rättigheter har försämrats på grund av hur beslut av två eller flera institutioner samverkar. Om du vill begära en omprövning måste du göra det inom en viss tid efter det att du mottagit sammanställningsblanketten. Det är tidsfristen enligt nationell lagstiftning som gäller.

G. Transaktionskostnader

De nationella institutionerna betalar ut pensionen direkt till dig eller din bank. Inga transaktionskostnader eller administrativa avgifter får i princip tas ut för betalningar mellan medlemsstater som ingår i euroområdet. Det är dock möjligt att avgifter tas ut för betalningar till länder utanför euroområdet. Sådana kostnader ska vara objektivt motiverade och stå i proportion till tjänsten.

5.7 Efterlevandepension och dödsfallsersättning

A. Efterlevandepension

För efterlevandepension och barnpension gäller samma regler som för invaliditetspension och ålderspension (se avsnitt 5.6). Efterlevandepension ska betalas ut utan avdrag, ändring eller indragning oavsett var den efterlevande maken eller maken är bosatt i EU, Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz.

B. Dödsfallsersättning

Som när det gäller alla andra förmånsslag ska den nationella institutionen i en medlemsstat beakta försäkrings- eller bosättningsperioder som fullgjorts enligt lagstiftningen i en annan medlemsstat om det är nödvändigt för att personen ska få rätt till dödsfallsersättning.

Dödsfallsersättning betalas ut av institutionen i det land där den avlidne var försäkrad, oavsett i vilken medlemsstat förmånstagarna är bosatta. Särskilda regler tillämpas om det är en pensionstagare eller familjemedlem till en pensionstagare som har avlidit.

5.8 Vad gör du om du blir arbetslös?

När arbetslösheten är hög är samordningsbestämmelserna om arbetslöshetsersättningen särskilt viktiga.

A. Allmänna bestämmelser

Sammanläggning: Om du blir arbetslös ska institutionen i det land, där du ansöker, som arbetslöshetsförmåner beakta alla försäkrings- eller anställningsperioder enligt lagstiftningen i andra medlemsstater om det är nödvändigt för att du ska få rätt till förmånerna. Enligt samordningsbestämmelserna ska även perioder som fullgjorts av egenföretagare beaktas. Du kan kontakta institutionen i det land där du arbetade för att få blankett U1 (se listan i avsnitt 7) som visar dina försäkrings- och anställningsperioder.

VIKTIGT

Här skiljer sig reglerna från andra förmåner. När det gäller arbetslöshetsförmåner tillämpas sammanläggningsprincipen endast om du har fullgjort din senaste försäkringsperiod i det land där du ansöker om förmånerna. Du ska alltså ansöka om arbetslöshetsförmåner i det land där du senast arbetade (det gäller dock inte gränsarbetare, som omfattas av särskilda regler – se avsnitt 5.8.B nedan).

Tillämplig lagstiftning: Det är normalt den medlemsstat där du arbetar som beviljar arbetslöshetsförmåner, enligt principen att du omfattas av lagstiftningen i det land där du arbetar. Du har rätt till arbetslöshetsförmåner på samma villkor som medborgarna i det land som betalar ut dina förmåner.

Särskilda regler gäller för gränsarbetare och andra som är bosatta i en annan medlemsstat än den där de arbetar.

Beräkning av förmåner: Om förmånsbeloppet fastställs i förhållande till din tidigare lön eller förvärvsinkomst beaktas bara den lön eller förvärvsinkomst som du har haft i det land där du senast arbetade.

Om du har familjemedlemmar som är bosatta i en annan medlemsstat fastställs förmånsbeloppet i förhållande till antalet familjemedlemmar på samma sätt som om de var bosatta i det land som betalar ut dina förmåner.

B. Helt arbetslösa gränsarbetare

Om du inte är bosatt i den medlemsstat där du arbetar gäller särskilda bestämmelser.

Gränsarbetare: Som helt arbetslös gränsarbetare ⁽²⁾ måste du ansöka om arbetslöshetsförmåner i bosättningsmedlemsstaten. Du får då förmåner i det landet som om du varit försäkrad där under din senaste anställningsperiod, även om du inte betalat in avgifter till institutionen i bosättningsstaten. Om förmånsbeloppet fastställs i förhållande till din tidigare lön eller förvärvsinkomst ska den institution som beviljar förmånen vid beräkningen utgå från den lön eller förvärvsinkomst som du faktiskt fick i den medlemsstat där du arbetade.

Om du vill söka jobb både i det land där du senast arbetade och i bosättningsstaten kan du också registrera dig som arbetssökande där. Du måste då fullgöra kontrollförfaranden och skyldigheter i båda medlemsstaterna. Eftersom förmånerna alltid betalas ut av bosättningsstaten prioriteras dock dina skyldigheter och ditt jobbsökande i det landet.

EXEMPEL

Om du var gränsarbetare i landet B och bosatt i landet A ska du ansöka om förmåner i landet A om du blir arbetslös. Du kan också registrera dig som arbetssökande i landet B och söka jobb där. Förmånerna betalas dock även i fortsättningen ut av landet A och dina skyldigheter gentemot arbetsförmedlingen i landet A prioriteras.

Övriga som inte är bosatta i det land där de arbetar: Om du är helt arbetslös och bosatt i ett annat land än det där du arbetar ⁽³⁾ har du två möjligheter. Du kan antingen registrera dig som arbetssökande och ansöka om arbetslöshetsförmåner i ditt senaste anställningsland eller återvända till bosättningsstaten för att söka jobb och få arbetslöshetsförmåner där.

⁽²⁾ Avser anställda eller egenföretagare som arbetar i en medlemsstat men är bosatta i en annan medlemsstat, dit de som regel återvänder varje dag eller åtminstone varje vecka.

⁽³⁾ Avser person som arbetar i en medlemsstat och är bosatta i en annan medlemsstat dit de återvänder mindre ofta (t.ex. mindre ofta än en gång i veckan). De anses dock fortfarande vara bosatta (dvs. ha sin huvudsakliga hemvist i fråga om personliga intressen, familj osv.) i en annan medlemsstat än anställningsstaten.

EXEMPEL

Om du tillhör denna kategori och arbetar i landet B medan du är bosatt i landet A kan du registrera dig och ansöka om förmåner antingen i landet A eller i landet B (beroende på var du har störst chans att hitta ett nytt arbete).

Om du bestämmer dig för att återvända till bosättningsstaten kommer beräkningen av arbetslöshetsförmåner att grunda sig på den förvärvsinkomst du fick under din senaste förvärvsperiod i den medlemsstat där du arbetade.

Du kan också registrera dig som arbetssökande och ansöka om förmåner i det land där du senast arbetade och sedan återvända till bosättningsstaten och ta med dig dina arbetslöshetsförmåner (se avsnitt 5.8.D).

VIKTIGT

Vilken medlemsstat ansvarar för att bevilja förmåner vid sjukdom, pensioner, familjeförmåner osv. om du får arbetslöshetsförmåner från bosättningsstaten? När det gäller arbetslöshetsförmåner omfattas du av lagstiftningen i bosättningsmedlemsstaten även när det gäller andra socialförsäkringsfrågor.

C. Deltidsarbetslösa personer

När det gäller deltidarbetslöshet eller periodisk arbetslöshet är det den medlemsstat där du arbetar som ansvarar för att bevilja arbetslöshetsförmåner, oavsett var du är bosatt.

D. Personer som söker jobb i en annan medlemsstat

Om du vill söka jobb i en annan medlemsstat än den som betalar ut arbetslöshetsförmåner kan du i vissa fall ta med dig dessa förmåner under en viss tid.

- ➔ Du måste stå till arbetsförmedlingens förfogande i det land som betalar ut arbetslöshetsförmåner till dig senast fyra veckor efter det att du blir arbetslös. Du kan dock få tillstånd att resa innan denna period löpt ut. Tanken är att du

först ska uttömma alla möjligheter att hitta ett nytt jobb i det landet innan du börjar söka jobb utomlands.

- ➔ Den institution där du är registrerad som arbetssökande utfärdar blankett U2 (se listan i avsnitt 7) så att du kan ta med dig dina arbetslöshetsförmåner.
- ➔ Du måste registrera dig vid arbetsförmedlingen i det land där du ska söka arbete inom sju dagar efter avresan. Du måste fullgöra skyldigheter och kontrollförfaranden enligt arbetsförmedlingens regler i det landet.
- ➔ Du har då rätt att få arbetslöshetsförmåner i tre månader räknat från de dag då du inte längre stod till arbetsförmedlingens förfogande i det första landet. Den behöriga myndigheten eller institutionen i det landet kan förlänga denna period till högst sex månader.
- ➔ Om du inte har kunnat hitta ett arbete måste du återvända innan perioden löper ut. Om du återvänder senare kommer du att förlora rätten till förmånerna, såvida du inte har uttryckligt tillstånd av arbetsförmedlingen i det land som betalar ut förmånerna.

VIKTIGT

Många arbetslösa personer förlorar rätten till förmåner eftersom de inte känner till dessa regler. De lämnar det land där de senast arbetade utan att ha registrerat sig som arbetssökande, registrerar sig för sent i det land där de söker arbete eller återvänder efter det att exportperioden löpt ut.

Kontakta därför den institution som ansvarar för utbetalning av arbetslöshetsförmåner före avresan för att ta reda på vilka rättigheter och skyldigheter du har.

5.9 Vad händer med dina familjeförmåner?

Familjeförmåner förekommer i alla medlemsstaters lagstiftning, men villkoren och förmånsbeloppen skiljer sig åt betydligt mellan medlemsstaterna. Det är därför viktigt att du vet vilket land som ansvarar för att bevilja dessa förmåner och vilka villkor som gäller.

Som när det gäller andra förmåner ska det land som ansvarar för att betala ut familjeförmåner beakta försäkringsperioder som fullgjorts enligt lagstiftningen i andra medlemsstater om det är nödvändigt för att du ska få rätt till förmånen.

A. Dina familjemedlemmar är bosatta i det land där du är försäkrad

Om dina familjemedlemmar är bosatta i det land enligt vars lagstiftning du är försäkrad som anställd eller egenföretagare ska det landet betala ut familjeförmåner. Du har rätt till samma förmånsbelopp som de som är medborgare i det landet.

B. Dina familjemedlemmar är inte bosatta i det land där du är försäkrad

Om dina familjemedlemmar inte är bosatta i det land enligt vars lagstiftning du är försäkrad gäller följande regler.

- Om du har rätt till familjeförmåner enligt lagstiftningen i fler än ett land kommer din familj i princip att få det största förmånsbeloppet enligt lagstiftningen i ett av dessa länder. Din familj behandlas alltså som om alla berörda personer vore bosatta och försäkrade i det land som har de mest gynnsamma reglerna.
- Du kan inte få familjeförmåner två gånger under samma period och för samma familjemedlem. Det finns prioritetsregler som innebär att förmånerna från ett land innehålls upp till det förmånsbelopp som tillämpas i det andra landet som primärt ansvarar för utbetalning av familjeförmåner.

EXEMPEL

Om förmånsbeloppet i landet A är större än den familjeförmån som utges i landet B, som primärt ansvarar för utbetalning av familjeförmåner, ska landet A betala ut ett tillägg som motsvarar skillnaden mellan de två förmånerna.

Följande prioritetsregler gäller: det land som betalar ut förmånen på grundval av anställning eller egenföretagande prioriteras framför det land som betalar ut förmånen på grundval av en pension eller bosättning.

EXEMPEL

Om rätten till familjeförmånen grundar sig på anställning i landet A och på pensionsrättigheter eller bosättning i landet B, är det landet A som primärt ansvarar för utbetalning av förmånen medan landet B bara betalar ut ett tillägg om förmånsbeloppet i landet B är större än i landet A.

Om rätten till familjeförmånen grundar sig på en pension i landet A och på bosättning i landet B, är det landet A som primärt ansvarar för utbetalning av förmånen och landet B behöver bara betala ut ett tillägg om förmånsbeloppet i landet B är större än i landet A.

Vad händer om rätten till familjeförmåner både i landet A och i landet B grundar sig på anställning eller verksamhet som egenföretagare eller på pension eller bosättning?

- ➔ Om rätten till familjeförmåner i båda länderna grundar sig på anställning eller egenföretagande, är det land där barnen är bosatta primärt ansvarigt, om en av föräldrarna arbetar där. Annars är det landet med det största förmånsbeloppet som ska betala ut förmånen.
- ➔ Om rätten till familjeförmåner i båda länderna grundar sig på utbetalning av en pension, är det landet där barnen är bosatta som är primärt ansvarigt, förutsatt att samma land också betalar ut pensionen. Annars är det landet där den berörda personen har varit försäkrad eller bosatt längst som ansvarar för utbetalning av förmånen.

- ➔ Om rätten till familjeförmåner grundar sig på bosättning, är det landet där barnen är bosatta som är primärt ansvarigt.

I praktiken anpassas tillämpningen av dessa regler till omständigheterna i varje enskilt fall. Kontakta gärna din institution för att ta reda på mer.

C. Familjeförmåner för arbetslösa

Arbetslösa personer som får arbetslöshetsförmåner enligt lagstiftningen i en medlemsstat har rätt till familjeförmåner enligt lagstiftningen i det landet, även för familjemedlemmar som är bosatta i en annan medlemsstat.

D. Familjeförmåner för pensionstagare

Pensionstagare får vanligen familjeförmåner från det land som betalar ut deras pension. Om en pensionstagare får flera pensioner gäller särskilda regler.

5.10 Förmåner vid förtida pensionering

Lagstadgade system för förtida pensionering omfattas också av samordningsbestämmelserna. Detta garanterar både möjligheten att exportera förmåner vid förtida pensionering och likabehandling för migrerande arbetstagare när det gäller beviljande av sådana. De som får sådana förmåner har också rätt till familjeförmåner och hälso- och sjukvårdsförmåner enligt de regler som beskrivs ovan.

Principen om sammanläggning av försäkringsperioder gäller dock inte förmåner vid förtida pensionering. Det betyder att försäkrings-, anställnings- och bosättningsperioder som fullgjorts i andra länder inte behöver beaktas vid beviljande av sådana förmåner.

5.11 Särskilda icke avgiftsfinansierade kontantförmåner

Vissa särskilda förmåner ⁽⁴⁾ som inte är avgiftsfinansierade utges bara av institutionen på bosättningsorten och på dess bekostnad. Det gäller oftast behovsprövade förmåner som t.ex. betalas ut till personer vars pension eller inkomst understiger en viss nivå.

Dessa förmåner kan därför inte exporteras om du flyttar till ett annat land. Om den särskilda förmånen utges i din nya bosättningsstat kan du dock beviljas en sådan enligt dess nationella lagstiftning även om du aldrig har arbetat där.

⁽⁴⁾ De särskilda icke avgiftsfinansierade kontantförmåner som finns i de olika medlemsstaterna anges i bilaga X till förordning (EG) nr 883/2004, ändrad genom förordning (EG) nr 987/2009.

6. Dina rättigheter i ett nötskal

6.1 Gränsarbetare

Gränsarbetare är anställda eller egenföretagare som utför sitt arbete i en annan medlemsstat än den där de är bosatta, dit de återvänder minst en gång i veckan.

Som gränsarbetare skyddas du av EU-bestämmelserna om social trygghet på samma sätt som alla andra personer som omfattas av dessa bestämmelser.

- ➔ Du är försäkrad i det land där du arbetar.
- ➔ Du har rätt till familjeförmåner även för familjemedlemmar som är bosatta i ett annat land.
- ➔ Du kommer att få en pension från varje land där du har varit försäkrad i minst ett år.

Det finns dock särskilda regler när det gäller förmåner vid sjukdom och arbetslöshetsförmåner.

- ➔ När det gäller vårdförmåner vid sjukdom och arbetsolyckor har du rätt att välja. Du kan få dessa förmåner antingen i bosättningsstaten eller i det land där du arbetar. I många fall är det mest praktiskt att få vårdförmåner vid sjukdom i det land där du arbetar och tillbringar största delen av din tid. När du går i pension är du inte längre gränsarbetare och rätten till vårdförmåner vid sjukdom i den stat där du tidigare arbetade begränsas. Du har dock rätt att fortsätta behandling som påbörjats när du fortfarande var gränsarbetare.

VIKTIGT

Det är bara i ett fåtal länder som familjemedlemmar till gränsarbetare har samma rättigheter som gränsarbetarna själva ⁽⁵⁾.

I vissa länder behåller pensionerade gränsarbetare rätten att få hälso- och sjukvård.

Din försäkringsinstitution kan ge ytterligare upplysningar.

- ➔ Arbetslöshetsförmåner har du rätt till enbart i bosättningsstaten, om du är helt arbetslös. Du kan dock registrera dig som arbetssökande och söka jobb även i det land där du senast arbetade (se även avsnitt 5.8.B).

6.2 Utsända arbetstagare

En utsänd arbetstagare är en person som normalt är anställd i ett land men tillfälligt sänds ut till ett annat land för att arbeta där för sitt företags räkning. Den längsta utsändningsperioden är 24 månader.

För utsända arbetstagare gäller följande.

- ➔ Du är fortfarande försäkrad i det land där du normalt arbetar, vilket betyder att du fortsätter att betala in avgifter till det sociala trygghetssystemet i det landet. Det intygas genom blankett A1 (se listan i avsnitt 7) som du får från institutionen i utsändningslandet (dvs. det land där du normalt arbetar).
- ➔ Du har rätt att få alla vårdförmåner i det land som du sänds ut till, oavsett om du skriven där eller inte.
- ➔ Du har rätt till familjeförmåner i det land där du fortfarande är försäkrad, oavsett vilket land dina familjemedlemmar är bosatta i.

⁽⁵⁾ De medlemsstater som begränsar rätten till vårdförmåner för familjemedlemmar till en gränsarbetare anges i bilaga III till förordning (EG) nr 883/2004, ändrad genom förordning (EG) nr 987/2009.

- ➔ Om du blir arbetslös har du rätt till arbetslöshetsförmåner i det land där du normalt arbetar. Om du är skriven i det land du sänts ut till kan du även ha rätt till arbetslöshetsförmåner där.

6.3 Pensionstagare

Som pensionstagare (dvs. om du får lagstadgad ålderspension, invaliditetspension eller efterlevandepension) ger samordningsbestämmelserna ett omfattande skydd.

VIKTIGT

Det gäller inte bara dem som varit migrerande arbetstagare utan alla medborgare i en medlemsstat som har rätt till en pension enligt ett lagstadgat pensionsystem. Du omfattas av samordningsbestämmelserna om du är en pensionstagare som är bosatt eller vistas i ett annat land, även om du aldrig har arbetat utomlands.

Dina rättigheter i ett nötskal:

- ➔ Du har rätt till en separat pension från varje medlemsstat där du varit försäkrad i minst ett år, förutsatt att du uppfyller villkoren enligt nationell lagstiftning (t.ex. pensionsålder eller andra villkor). Om man ska ha arbetat eller betalat in avgifter under en viss tid, ska anställnings- och försäkringsperioderna i alla medlemsstater räknas med i fråga om det kravet.
- ➔ Din pension betalas ut oavsett var i EU eller EES du är bosatt, utan avdrag, ändring eller indragning. Det gäller dock inte vissa pensionstillägg eller behovsprövade pensioner (se avsnitt 5.11).
- ➔ Du har rätt till alla vårdförmåner vid sjukdom i den medlemsstat där du är bosatt även om du aldrig var försäkrad i det landet när du arbetade, om du har förvärvat rätten att få förmåner vid sjukdom i minst ett av de länder som betalar ut en pension. Under en tillfällig vistelse i en annan medlemsstat har du rätt till alla vårdförmåner som är nödvändiga under vistelsen.

- ➔ Du har rätt till familjeförmåner oavsett var i EU eller EES dina familjemedlemmar är bosatta. Dessa förmåner betalas ut av institutionen i den medlemsstat som betalar ut pension. Om du har rätt till flera pensioner från olika medlemsstater får du i princip det största förmånsbeloppet enligt lagstiftningen i ett av dessa länder (se avsnitt 5.9.B).

6.4 Turister

Varje år semesterar miljoner människor i Europa utomlands. Om du blir sjuk eller råkar ut för en olycka behöver du få tillgång till nödvändig vård och förmåner vid sjukdom i vistelselandet.

Om du är försäkrad i ett lagstadgat sjukförsäkringssystem i ditt hemland gäller följande.

- ➔ Du har rätt till alla medicinskt nödvändiga vårdförmåner i vistelselandet på samma villkor som medborgarna i det landet.
- ➔ För att få dessa förmåner måste du uppvisa ditt europeiska sjukförsäkringskort.

Om du har glömt eller tappat bort ditt europeiska sjukförsäkringskort kan du be din försäkringsinstitution skicka ett ersättningsintyg via fax eller e-post. Intyget ersätter sjukförsäkringskortet och ger samma rättigheter till vård och ersättning av tillhörande kostnader under en tillfällig vistelse i en annan medlemsstat. Det är särskilt viktigt om du behöver sjukhusvård.

- ➔ Om du inte kan uppvisa ditt europeiska sjukförsäkringskort får du ändå vård. Läkaren eller kliniken kan dock kräva att du står för hela kostnaden eller att du direkt betalar en del av kostnaden, vilket inte skulle ske med en person som är försäkrad i den medlemsstaten. Du kan sedan ansöka om ersättning i den medlemsstat där du är försäkrad.

6.5 Studerande

Allt fler ungdomar förlägger sina studier helt eller delvis till en annat land. Bland de praktiska frågorna (som språkproblem, erkännande av utbildningsbevis, boende osv.) är tillgången till hälso- och sjukvård och förmåner vid sjukdom knappast det minst viktiga.

Om du tillfälligt vistas i det land där du studerar anses du i princip fortfarande vara bosatt i hemlandet. Det innebär att du har rätt till alla nödvändiga vårdförmåner mot uppvisande av det europeiska sjukförsäkringskortet, som du fått från din försäkringsinstitution före avresan (se avsnitten 5.3.F och 6.4).

6.6 Icke förvärvsarbete

Om du varken är anställd eller egenföretagare men är eller har varit försäkrad enligt lagstiftningen i en medlemsstat omfattas du också av EU-bestämmelserna om social trygghet (se avsnitt 5.1.D).

I vissa fall kan du också få skydd som familjemedlem till en anställd person, egenföretagare eller pensionstagare.

6.7 Icke EU-medborgare

Medborgare i andra länder än medlemsstaterna (dvs. länder som inte finns på listan i avsnitt 4) kan dra nytta av samordningsbestämmelserna i situationer där flera medlemsstater är inblandade. Dina familjemedlemmar och efterlevande omfattas också av dessa bestämmelser.

7. Hur fungerar samordningsbestämmelserna i praktiken?

Avsnitten 1–6 i denna handbok behandlar syftet med, principerna för och innehållet i EU-bestämmelserna om social trygghet. Det här avsnittet innehåller allmän information om hur bestämmelserna fungerar i praktiken, så att du kan tillvarata dina rättigheter.

7.1 Intyg för utlandet

Vid handläggning av ärenden som rör flera länder behöver socialförsäkringsinstitutionerna ofta utbyta information med institutioner i andra medlemsstater. De flesta uppgifterna kan skickas direkt. I vissa fall lämnas dock informationen på en blankett som utfärdas till dig och som du sedan kan visa upp för institutionerna i de andra medlemsstaterna. Dessa s.k. systemoberoende blanketter finns idag i pappersform, men kan i framtiden förekomma i annan form. De fungerar som ett intyg över olika rättigheter när du flyttar mellan medlemsstaterna. I tabellen nedan ser du vilka blanketter som finns.

Dessa blanketter utfärdas vanligen på begäran. Om du glömmer att skaffa en blankett före avresan kan du ändå ansöka om förmåner. Institutionen i den andra medlemsstaten begär då de uppgifter som krävs direkt från den behöriga institutionen i ditt hemland. Det kan dock leda till att det tar längre tid att fatta beslut om din ansökan.

7.2 När flera medlemsstater är inblandade

När de sociala trygghetssystemen i flera medlemsstater är inblandade (t.ex. när det gäller utsända arbetstagare eller gränsarbetare) kan det vara svårt att lämna in en ansökan inom rätt tidsfrist till en myndighet, en institution eller en domstol i en viss medlemsstat. Det skulle kunna leda till att du helt eller delvis förlorar rätten till förmånen enligt nationell lagstiftning. För att undvika detta innebär samordningsbestämmelserna att din ansökan är giltig om du lämnar in den inom samma tidsfrist till motsvarande myndighet, institution eller domstol i en annan medlemsstat (t.ex. vistelselandet eller bosättningsstaten). Din ansökan vidarebefordras då utan dröjsmål till den behöriga staten.

Intyg för utlandet

SOCIALFÖRSÄKRINGS- GREN	DOKUMENT	NUMMER	TIDI- GARE E-BLAN- KETT
TILLÄMPLIG LAGSTIFTNING	Intyg om den socialförsäkrings- lagstiftning som innehavaren omfattas av	A1	E101 E103
FÖRMÅNER VID SJUKDOM	Registrering för hälso- och sjuk- vård	S1	E106 E109 E120 E121
	Rätt till planerad vård	S2	E112
	Vård för f.d. gränsarbetare i det land där de tidigare arbetade	S3	–
	Rätt till hälso- och sjukvård för personer som omfattas av ar- betskadeförsäkring	DA1	E123
PENSIONER	Sammanfattning av pensionsbe- slut	P1	E205 E207 E211
ARBETSLÖSHETSFÖR- MÅNER	Perioder som ska beaktas vid beviljande av förmåner vid arbetslöshet	U1	E301
	Bibehållen rätt till arbetslös- hetsersättning	U2	E303
	Omständigheter som kan påverka rätten till arbetslöshetsersättning	U3	–

Om du har varit anställd eller egenföretagare i flera medlemsstater kan det vara svårt att veta i vilket land du ska ansöka om invaliditetsförmåner eller ålderspension. Som regel kan du lämna in ansökan till institutionen i den medlemsstat där du är bosatt, om du har varit försäkrad där. Institutionen i bosättningsstaten vidarebefordrar

ansökan till den behöriga institutionen, och det datum då du först lämnade in ansökan betraktas som det datum när ansökan lämnades in till rätt institution. Det gynnar dig, eftersom det oftast är enklast att ansöka i det land där du är bosatt.

Ansökan om invaliditetsförmåner kan också göras i det land där invaliditeten uppkom och ansökan om ålderspension kan också göras i det land där du senast var försäkrad, om du inte var försäkrad i det land där du är bosatt.

VIKTIGT

De handlingar och förfaranden som beskrivs ovan ska göra det enklare att lösa frågor som rör socialförsäkringsinstitutioner i flera medlemsstater. Med hjälp av dem kan du beviljas förmånerna inom rimlig tid och det blir lättare att lämna in ansökan i tid.

Tänk dock på att de tidsfrister och andra regler som gäller ansökan om förmåner fastställs i nationell lagstiftning och därför skiljer sig åt mellan medlemsstaterna.

Den behöriga institutionen kan också begära att du lämnar information eller uppvisar handlingar och underlag så dina rättigheter och skyldigheter kan fastställas. Kontakta gärna berörda nationella institutioner i god tid för att få veta exakt vad du måste göra för att få förmånerna.

7.3 Andra länder, andra språk – inte nödvändigtvis ett problem!

Om du arbetar, är bosatt eller vistas i ett annat land kan det nya språket vara ett problem, särskilt om det handlar om svåra termer på socialförsäkringsområdet. Bristande språkkunskaper kan lätt leda till missförstånd och kan göra det svårt att följa tidsfrister och överklaga beslut.

Ansökningar och handlingar som du lämnar in till institutioner eller domstolar i en annan medlemsstat får dock inte avslås av det skälet att de inte är skrivna på det landets officiella språk. Du får alltså lämna in dina ansökningar, skrivelser och intyg på ditt eget språk (som dock måste vara ett av EU:s officiella språk), om du föredrar det. Det kan givetvis leda till att beslutet tar längre tid, men det ger dig möjlighet att uttrycka dig tydligt och undvika missförstånd.

7.4 Socialförsäkringsinstitutionerna i medlemsstaterna: en kontaktpunkt vid eventuella problem

Om du får problem med utländska socialförsäkringsbestämmelser, svårlästa texter eller okända begrepp bör du inte tveka att kontakta den behöriga institutionen i den stat där du arbetar, är bosatt eller vistas, för att få hjälp och information. Dessa institutioner är som regel beredda att ge vägledning även i besvärliga ärenden.

Ibland kan det vara lämpligt att kontakta ett särskilt förmedlingsorgan som har särskild erfarenhet av socialförsäkringsärenden som rör flera länder.

Om du undrar om den information du har fått av en nationell institution är korrekt och överensstämmer med samordningsbestämmelserna ska du först kontakta den berörda institutionen så att den kan kontrollera uppgifterna. Det gäller även formella beslut om rätten till förmåner. Kom ihåg att följa tidsfristerna om du vill överklaga.

VIKTIGT

Adresser till socialförsäkringsinstitutionerna i medlemsstaterna finns på:
<http://ec.europa.eu/social-security-directory>.

7.5 EU-reglerna går före nationella regler

Bestämmelserna om samordning av social trygghet är bland de mest kända EU-bestämmelserna. Som förordningar har de allmän giltighet och är direkt tillämpliga i alla medlemsstater. De är alltså bindande för alla och måste följas av nationella myndigheter och förvaltningar, socialförsäkringsinstitutioner och domstolar.

Om nationella bestämmelser står i strid med EU-bestämmelserna, har EU-bestämmelserna företräde framför de nationella bestämmelserna.

EXEMPEL

Enligt lagarna i vissa medlemsstater krävs fortfarande medborgarskap i landet för att få tillgång till vissa förmåner. Detta krav upphävs av EU-bestämmelserna om social trygghet som är direkt tillämpliga på alla personer som omfattas av dem.

Trots detta uppstår ibland problem på grund av att samordningsbestämmelserna tolkas restriktivt, inte tillämpas korrekt eller inte anses gälla en viss förmån. Men hjälp finns att få. Du kan åberopa relevanta EU- bestämmelser direkt inför behöriga myndigheter och domstolar, om bestämmelserna är tillämpliga i ditt fall.

7.6 Väcka talan vid domstol – din rättighet

Det kan finnas många skäl till att man behöver väcka talan vid domstol:

- ➔ Institutionerna på orten känner inte till relevanta bestämmelser i nationell och europeisk lagstiftning eller nationella domstolars och EU-domstolens rättspraxis. Även för experterna är det nästan omöjligt att känna till alla detaljer i lagstiftningen och alltid tillämpa dem korrekt.
- ➔ Den berörda institutionen tolkar bestämmelserna för snävt eller för brett. Bestämmelserna är inte alltid tillräckligt tydliga och behöver ofta tolkas av den handläggare som ska tillämpa dem.
- ➔ Luckor i lagstiftningen och oförutsedda situationer som kräver ett domstolsbeslut.

Du har rätt att överklaga på de sätt som föreskrivs i nationell lagstiftning i sådana eller liknande situationer om du anser att ett visst beslut är helt eller delvis felaktigt.

VIKTIGT

Om utbetalningen av din pension eller andra förmåner omotiverat innehålls ska du inte nöja dig med en muntlig förklaring, även om den ges av den behöriga institutionen, Kräv alltid att få ett skriftligt beslut som underlag för ett eventuellt överklagande.

Domstolsförfarandena skiljer sig åt mellan medlemsstaterna. För att väcka talan vid domstol krävs normalt att du har överklagat vid alla instanser inom socialförsäkringsinstitutionen. Annars riskerar du att förlora rätten att väcka talan vid domstol. Samma sak gäller om du har väntat för länge efter det att det slutgiltiga beslutet fattades av den institution som behandlar ditt överklagande.

Eftersom det rör sig om ett komplicerat område och det kan bli dyrt att anlita advokater som för din talan i rätten (oavsett om du vinner eller förlorar) är det bäst att först kontakta en juridisk rådgivare som är expert på området. En sådan expert kan tala om exakt vad du behöver göra och bedöma vilka chanser du har att lyckas.

7.7 EU-domstolen

Sedan de första bestämmelserna om samordning av social trygghet antogs för över 50 år sedan har EU-domstolen meddelat över 600 domar om tolkningen av dessa bestämmelser. I de flesta fall gynnar domarna migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar.

Siffran visar tydligt hur viktig EU-domstolen är för att skydda medborgarna i EU. Den har en väsentlig roll när det råder tvekan om vilken räckvidd EU-bestämmelserna har, hur de ska tillämpas i enskilda fall och hur de ska tolkas med tanke på nationell lagstiftning.

Det är därför ingen överdrift att säga att det skydd som EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet ger skulle vara mindre effektivt, mindre omfattande och mindre verkningsfullt utan EU-domstolens rättspraxis. EU-domstolen är EU-medborgarnas väktare när de utövar sin rätt att flytta mellan och vistas i Europeiska unionens medlemsstater.

Därför bör du veta hur du kan få hjälp av EU-domstolen.

- ➔ EU-domstolen fattar inte direkta beslut i enskilda ärenden på socialförsäkringsområdet. Den tolkar relevanta EU-bestämmelser i ljuset av ett särskilt ärende. Tolkningen är dock bindande för alla berörda parter – nationella domstolar, socialförsäkringsinstitutioner och enskilda personer – och är därför avgörande för det slutliga beslutet i ditt ärende.
- ➔ Du kan alltså inte väcka talan direkt vid EU-domstolen, utan måste först vända dig till en nationell domstol. Du behöver dock inte gå igenom alla förfaranden och instanser i det nationella rättssystemet.
- ➔ I tveksamma fall kan den nationella domstol som behandlar ditt ärende vända sig till EU-domstolen för att ta reda på hur den skulle tolka en viss bestämmelse i EU:s lagstiftning om social trygghet, om beslutet i ditt fall beror på denna tolkning. Det kallas "begäran om förhandsavgörande". Alla nationella domstolar, även i första instans, kan begära ett förhandsavgörande. Om den nationella domstolens beslut inte kan överklagas, måste den begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Du kan alltid föreslå att domaren vänder sig till EU-domstolen.
- ➔ Europeiska kommissionen kan också hänvisa ärendet till EU-domstolen om den anser att nationella lagar och föreskrifter är oförenliga med EU-bestämmelserna (genom ett s.k. överträdelseförfarande). Man behöver inte ha gått genom alla nationella instanser och det behöver inte föreligga ett konkret enskilt ärende för att ett sådant förfarande ska kunna inledas. Det är dock tidskrävande och av EU-domstolens 600 domar på området är bara ett fåtal resultatet av ett överträdelseförfarande. 90 % av domarna har meddelats efter begäran om förhandsavgörande av nationella domstolar.

Det är oftast inte ens nödvändigt att lägga fram ett enskilt ärende för EU-domstolen, eftersom det finns tydlig rättspraxis som gör att ett beslut kan fattas i ditt ärende. Det är därför viktigt att advokater, juridiska rådgivare och nationella domstolar har goda kunskaper om denna rättspraxis.

8. Har du fler frågor?

Syftet med denna handbok är att ge en överblick över det skydd som EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet ger människor i EU när de utövar sin rätt till fri rörlighet. Denna information kan göra det lättare för dig att avgöra om du omfattas av bestämmelserna och vilka rättigheter och skyldigheter du har.

Det är som sagts tidigare inte möjligt att här ge tydlig vägledning i enskilda fall. Om du fortfarande har frågor efter att ha läst handboken kan du kontakta de behöriga institutionerna och myndigheterna på lokal, regional eller nationell nivå. EU-lagstiftningen handlar bara om samordning av de sociala trygghetssystemen, och därför bedöms din situation alltid utifrån tillämpliga nationella bestämmelser. De nationella myndigheterna har därför ofta bättre möjligheter när det gäller att ge råd och information, eftersom de känner till både EU-reglerna och det egna landets bestämmelser.

Om du behöver mer information och hjälp att lösa problem finns det flera kontaktpunkter på EU-nivå som du kan vända dig till:

- ➔ Generaldirektoratet för sysselsättning och socialpolitik vid Europeiska kommissionen har en webbsida om EU-bestämmelserna om social trygghet (<http://ec.europa.eu/social-security-coordination/>).

På webbsidan får du information om dina rättigheter till social trygghet när flera medlemsstater är inblandade. Där finns också svar på många vanliga frågor, rättsakter och förklarande anmärkningar.

- ➔ Rådgivningstjänsten ger kostnadsfri rådgivning till alla medborgare i EU:s medlemsstater och EES-länderna (Norge, Island och Liechtenstein). Den finns på nätet (<http://ec.europa.eu/citizensrights/>). Rådgivningstjänsten gör det möjligt för dig att tillvarata dina rättigheter och möjligheter på den inre marknaden genom att ge individuella svar och handfasta råd i frågor som rör fri rörlighet och medborgarnas rättigheter i EU och EES.

Rådgivningstjänsten ger också råd om vad du kan göra för att lösa eventuella problem som du kan stöta på när du utövar dina rättigheter och kan hänvisa dig vidare till ett (officiellt eller självständigt) organ på europeisk, nationell eller lokal nivå.

- ➔ Europe Direct ger information om alla frågor som rör EU och hänvisar dig till andra organ som kan ge råd eller information på europeisk, nationell, regional och lokal nivå, även Rådgivningstjänsten (<http://ec.europa.eu/europedirect/>).
- ➔ Solvit är ett nätverk som skapats av Europeiska kommissionen och medlemsstaterna (plus Norge, Liechtenstein och Island) för att lösa problem som uppstår för privatpersoner och företag när nationella förvaltningar tillämpar bestämmelserna för den inre marknaden felaktigt. Solvit hjälper till att hitta informella lösningar (genom överklagande utanför domstol) på sådana problem (<http://ec.europa.eu/solvit/>).
- ➔ Om du anser att den nationella lagstiftningen i en viss medlemsstat eller att institutionernas praxis i det landet strider mot EU-bestämmelserna om samordning av social trygghet, kan du rikta ett klagomål till Europeiska kommissionen. Om en medlemsstat inte följer EU-lagstiftningen har kommissionen egna befogenheter att vidta åtgärder för att se till att den berörda medlemsstaten följer reglerna och kan vid behov väcka talan vid EU-domstolen.

Länkar på Internet

Information om samordning av social trygghet i EU:

<http://ec.europa.eu/social-security-coordination>

<http://ec.europa.eu/social-security-directory>

<http://ehic.europa.eu>

<http://www.tress-network.org>

Information om fri rörlighet för arbetstagare:

<http://ec.europa.eu/free-movement-of-workers/>

Information om nationella sociala trygghetssystem:

<http://www.ec.europa.eu/missoc>

Kontakter för problemlösning:

<http://ec.europa.eu/citizensrights>

<http://ec.europa.eu/europedirect>

<http://ec.europa.eu/solvit>

Europeiska kommissionen

EU-bestämmelser om social trygghet – Dina rättigheter när du flyttar inom Europeiska unionen

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå

2011 — 57 s. — 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-79-17660-9

doi:10.2767/83913

Den här handboken är en uppdatering av *EU-bestämmelser om social trygghet – dina rättigheter när du flyttar inom Europeiska unionen* (KE-64-04-022-SV-C, ISBN 92-894-8500-0). Den innehåller aktuell information för dig som utnyttjar rätten till fri rörlighet så att du känner till dina rättigheter till social trygghet när du flyttar från en medlemsstat till en annan. Här finns information om EU:s samordningsbestämmelser för social trygghet och om dina rättigheter som arbetstagare, turist, studerande, arbetslös eller icke förvärvsarbetande, pensionstagare eller medborgare i tredjeland.

Handboken finns i tryck på EU:s alla officiella språk.

Hur hittar man EU:s publikationer?

Gratispublikationer

- Genom EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- Hos Europeiska unionens representationer och delegationer. Adressuppgifter finns på Internet (<http://ec.europa.eu>) eller kan fås från fax +352 292942758.

Avgiftsbelagda publikationer

- Genom EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Avgiftsbelagda prenumerationer (t.ex. årsabonnemang på *Europeiska unionens officiella tidning* och på rättsfallssamlingen från Europeiska unionens domstol)

- Genom ett av Europeiska unionens publikationsbyrås försäljningsombud (http://publications.europa.eu/others/agents/index_sv.htm).

Är du intresserad av **publikationerna** från generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter?

Du kan ladda ner dem eller kostnadsfritt prenumerera på dem via webbsidan:
<http://ec.europa.eu/social/publications>

Du är också välkommen att anmäla dig för att få Europeiska kommissionens kostnadsfria *Social Europe e-newsletter* på
<http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>

<http://ec.europa.eu/social>

www.facebook.com/social europe

